

»MAIAMSKI FESTIVALSKI ZBOR« IZ SAD-a U SUBOTICI

7. kolovoza 1988. priredio je koncert tzv. »Maiamski festivalski zbor« iz Sinsinatija (SAD) u subotičkoj franjevačkoj crkvi u okviru subotičkog YU-Festa. Američki zbor i komorni orkestar, koji je inače bio pojačan sa dvadesetak subotičkih svirača, izveli su *Himnu* i *Gloriju* J. Rattera i *Stabat Mater* Giacomma Rossinija, pod upravom profesora i doktora J. LEHMANN, jednog od najdijeljenih američkih dirigenta, pedagoga i osnivača spomenutog Festivalnog zbora.

Izvođačka tehnika Festivalnog zbora bila je na najvećoj umjetničkoj visini. Izvođački volumen zbora, koji inače broji 120 članova, rasprostirao se od naj-suptilnijeg pianisima do potpunog fortisima, jednako kvalitetno ispunjavajući akustički veoma prikladan prostor Franjevačke crkve.

Himna slobode i *Gloria* J. Rattera djelovala je na publiku veoma snažno, punoćom glasovnih sposobnosti zbora ali i iskrenom nadahnućem svih izvođača.

Središnja točka koncerta bila je Rossinijev *Stabat Mater*. Ovo djelo pisano je u razmaku od deset godina i Rossini je zapravo ovu kompoziciju stalno doradivao, tako da je na kraju potpuno prekomponirao u odnosu na prvotnu verziju. *Stabat Mater* je sakralna skladba, ali više slični operi nego oratoriju. Ova okolnost pruža izvođačima mogućnost da pokažu sve voje sposobnosti, uključujući i virtuoziitet koji dolazi do izražaja gotovo u svim staccima djela. Nužno je istaknuti i doprinos solista, prije svega tenorsku dionicu Roberta Riketsa koji je imao izvanredan glas i vrlo veliki raspon ali trebamo istaknuti i ostale, kao sopranisticu Deboru Williamson, mezosopranisticu Susane Lerch i basu Jerfya Futha. Simfonijski orkestar YU-Festa sa koncertnim majstorom Tiborom Pekar, usprkos kratkoće vremena, različitih glazbenih tradicija i jezičnih barijera uspio je uspostaviti potpuni sklad između zbora i američkih svirača.

Franjevačka crkva i njezina akustika je pokazala da je izvanredni prostor za koncertiranje ozbiljne glazbe. Vjerujemo da u buduće organizatori glazbenog života u Subotici to neće zaboraviti, jer u Subotici postoji prava »glad« za istinskim i umjetničkim glazbenim doživljajima. Vjerujemo da će i u buduće biti otvorena Franjevačka crkva i drugi sakralni objekti za izvođenje glazbenih umjetničkih djela.

Marija BAS

»VELIČIT DUŠA MOJA GOSPODA«

Tišina se stisnula u uske ulice Griča. Skupljajući dlanovima zlatne snopove sunčanih zraka odlazio je dan. Zvona skrenuše svoju pažnju i odrediše smijer moje pažnje. Zastala sam pred ulazom s čijeg tornja se prohladnim zrakom lelujao fis, be i cis. Gledam vanjsku fasadu pročelja. Mozaik, rozeta i križ. Tražeći vjerodostojne izvore doznala sam slijedeće:

Mozaik je izrađen u Innsbrucku, a predstavlja likove: Isusa Krista, sv. Pavla, sv. Petra, sv. Cirila i Metoda. Crkva je vezana uz zgradu Sjemeništa, a građena je 1885. g. na mjestu kapele sv. Bazilija, prostorno veća s ozidanim tornjem. Briga o izgradnji bila je povjerena arhitekti Hermanu Bolléu.

Već po sata stojim naslonjena na ogradu vidikovca promatrajući rijeku Savu što se poput srebrne trake odmotava dijeleći Zagreb na stari i novi dio. Zatekoše me tako svjetla plinskih svjetiljaka rasutih po Griču. Krenuh u namjeri da svratim u crkvu sada posvećenu sv. Cirilu i Metodu na bogoslužje za pokojne, Panihida, tj. bdjenje za pokojne služi se na hrvatskom jeziku, a pjevani dijelovi na crkvenoslavenskom jeziku po žumberačkim napjevima. Ukaza mi se prigoda da vidim unutrašnjost tog zdanja čiju fasadu sam opisala.

Unutrašnjost crkve podijeljena je ikonostasom na lađu za vjernike i na svetište s oltarom za svećenike. Prema propisima bizantskog obreda na ikonostas se trebaju staviti slike Krista i Bogorodice, ikone dvanaest velikih blagdana crkvene godine, te dvanaest apostola koji predstavljaju Novi Zavjet i dvanaest proroka koji zastupaju Stari Zavjet. Bollé predložio Nikolu Mašića kao najboljeg slikara u Hrvatskoj. On izradi trinaest slika, donji dio. Gornji dio povjeriše slikaru iz Beča E. Bučevskom. Lijep luster od kovanog željeza i ukrase na carskim i dakonskim vratima izradio je majstor A. Mešić. Dvije vitraže iza ikonostasa, prva prikazuje papu Hadrijana II kako blagoslivlja sv. Cirila i Metoda, druga sv. Bazilija Velikog, Grgura Bogoslova i Ivana Zlatoustog. Ove vitraže kao i rozetu na pročelju crkve izradio je radiona u Innsbrucku. Po potresu 1880. g. skinuta zvona s crkve sv. Katarine pretopljena su u tri zvona i postavljena na toranj ove crkve. Ali za vrijeme I. svjetskog rata ta su zvona oduzeta u ratne svrhe. Tek 1931. g. nabavljena su nova zvona, a ugodena su na tonove: fis, be, cis. Kor i sakristija napravljeni su 1932. g. Lađu crkve krase četiri slike Ivana Tišova: Rođenje Isusovo, Posljednji sud, Uskrsnuće Isusovo i Ulaz Isusov u Jeruzalem. Posljednja se nalazi na koru.

S ulaznih vrata pogled mi preleti lađom crkve htijući uočiti sve detalje. Sjedoh u jednu klupu. Predamnom je knjižica s natpisom, Panihida — bogoslužje za pokojne u bizantsko-slavenskom obredu. Čitam napjeve i tekst. Tropari za pokojne. Zapjeva dakon. Njegov glas je jasan i topao.

Pjevaj bez pometnje, pjevaj, što da te bune moje misli. One su toliko tjeskobne, teške, teže od zemlje kojom će zatrpiti sve moje životne greške. Trgoh se na čitanje psalma: *Smiluj mi se, Bože!* Ovaj divni smisao sabra svu moju pažnju. Na kraju otpjevaše: *Vječnaja pamjat ...*

Idući iz crkve razmišljala sam o pjevanju u katoličkoj Crkvi. Razlikuju se bizantsko-slavenski obredi od zapadnih. Sve bogoslužje, tj. večernju i jutrenju te sv. liturgiju ili misu prati pjevanje, jer se pjesmom veliča Boga, a i puk pjevajući sudjeluje s većom pobožnošću u obredima. U crkvama s zapadnim obredom uz pjevanje upotrebljavaju orgulje od VIII. stoljeća, a taj instrument došao je s Istoka. Godine 757. bizantski car Konstantin Kopronom poklanja franačkom kralju Pipinu Malom prve orgulje. Pipinov sin Karlo Veliki naredi da se smjeste u crkvi u Achenu, i od tog doba orgulje su u upotrebi u Zapadnoj crkvi. U katoličkoj crkvi s grčko-slavenskim obredom poznata je samo vokalna glazba. Načini pjevanja naših grkokatolika su:

Koralno pjevanje, kad svi pjevaju istim glasom. Ono je dobro očuvano.

Naizmjenično, kad su pjevači podijeljeni u dva kora i pjevaju naizmjenice. To je pjevanje često u samostanima i sjemeništima.

Solo pjevanje je kad jedan pjeva, a ostali slušaju.

Antifonalno pjevanje, kad samo jedan pjeva psalamski redak, a svi ostali mu odgovaraju ponavljajući prijev ili tropar.

Zborno pjevanje ili četveroglasno, a zborovi mogu biti: dječjački, mješoviti i muški. Ovaj način pjevanja je jako raširen kod istočnog obreda slavenskih naroda.

Brigu o ljepoti ovog pjevanja u grkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu vodili su mnogi glazbeni učitelji, zborovođe, a to potvrđuju i nekoliko izdanja pjevnika. Ovaj kronološki slijed dat će izvjestan uvid.

1894. g. objavljuje A. Szegedi *Liturgiju sv. Jovana Zlatoustog* s napjevima za dva glasa. Druga knjižica što je izda isti pisac ali pod pseudonimom Srijemac, je *Zbirka napjeva crkvenih kako se pjevaju u grkokatoličkom sjemeništu u Zagrebu*. Zapisani su napjevi *Osmoglasnika* prema osam glasova za večernju, jutrenju te tropari, kondaci i Bogorodični.

1902. Grkokatoličko sjemenište u Zagrebu izdalo je zbirku pod naslovom, *Vijenac crkvenih pjesama što ih pjeva grčko-katolička mladež u Zagrebu*. U prvom dijelu su kompozicije namijenjene četveroglasnom pjevanju mješovitog zbora od raznih kompozitora. U drugom

dijelu namijenjenom muškom zboru su: Liturgija sv. Ivana Zlatoustog, Liturgija pretposvećenih darova, napjevi za Uskrs, Duhove itd. Može se reći, da je tu sabrano mnoštvo najljepših napjeva koji se pjevaju u ovom obredu.

1939. g. izlazi drugo izdanje *Vijenac crkvenih pjesama što ih pjeva grčko-katolička mladež u Zagrebu*. U njoj nalazimo napjeve za liturgiju određene mješovitom zboru, kao i kompozicije Smolenskog, Čajkovskog, Solovljeva, K. Stankovića i drugih.

1943. g. izlazi iz tiska knjižica pod naslovom, *Pogrebne pjesme za muški zbor*. Napjevi su za dva glasa a kompozitori su među ostalim: Verbicki, Mokranjac, Nedjiljski.

1944. g. objavljeno je značajno djelo pod naslovom, *Crkveno prostopjenije grčko-katoličke križevačke eparhije prema žumberačkim napjevima*. Napjeve je sabrao i zabilježio o. I. Timko uz pomoć križevačkog pojca Vasilija Davosira i dobrog poznavaoa koralnog pjevanja ili prostopjenija T. Severovića. Pjevnik je podijeljen u četiri dijela s dodatkom. Listajući nalazim najprije napjeve osmoglasnika prema osam glasova u prvom dijelu za večernju, a u drugom za jutrenju, u trećem dijelu liturgiju sv. Ivana Zlatoustog, sv. Bazilija i Pretposvećenih darova. Četvrti dio donosi napjeve za objednicu, akatist, irmose ili mjestodostojne za velike blagdane, napjeve za službu pokojnika. Sva ova četiri dijela sadrže napjeve prema žumberačkoj predaji crkvenog narodnog pjevanja, a imaju veliku sličnost s ostalim crkvenim napjevima bizantskog obreda južnoslavenskih naroda. Dodatak sadrži pjesme *Svjete tihij, Ninje otpušcaješ, Veličit duša moja, Slava vo višnjih Bogu*, prema napjevima bačkih Rusina.

Iste godine izdao je o. I. Timko *Vijenac crkvenih pjesama za muški zbor II. dio*. U njemu su napjevi cijele liturgije sv. Ivana Zlatoustog od kompozitora kao: P. Metalova, P. I. Čajkovskog, N. A. Rimski-Korsakova i drugih.

Ova izdanja potvrđuju aktivnost pjevanja u crkvi sv. Cirila i Metoda, čije početke nalazimo od 1885. g. kada je sveučilišni profesor dr. Antun Franki za vrijeme večernjica i jutrenja pjevao zajedno s đacima, stvarajući kod njih volju i ljubav za ovaj obred i staroslavenski jezik. Prefekt sjemeništa M. S. Trbojević vodi zbor sjemeništaraca koje odvodi učitelju pjevanja Đuri Eisenhuthu. A. Szegedi vodi mješoviti zbor, a velike zasluge ima A. Stöckl, profesor muzičke škole u Glazbenom zavodu. U drugoj polovici 19. stolj. u sjemeništu je učitelj pjevanja za jednoglasno prostopjenije, zborno pjevanje i teoriju Ciril Junek, Franjo Dugan (stariji), Franjo Dugan (mlađi), Slavko Hranilović i drugi. Na zavidnu visinu došao je zbor sjemeništaraca za vrijeme mladog Dionizija Sabadoša. Njegovim odlaskom preuzima vodstvo o. I. Timko, a zbor ne gubi u kvaliteti. Osim zbora sjemeništaraca osnovan je 1932. g. Cirilo-metodov mješoviti zbor koji se ugasio 1960. g.

Iza II. svjetskog rata ostalo je malo sjemeništaraca pa je osnovan muški pjevački zbor, u čijem sastavu su i civili. Taj je zbor kasnije dopunjen i danas aktivno sudjeluje u liturgiji u svojoj matičnoj crkvi u Zagrebu. Gostovao je u rimokatoličkim crkvama u nekoliko navrata. Zborovoda je Branko Herak. Na kraju da napomenem, da se u crkvi sv. Cirila i Metoda u Zagrebu pjeva na žumberačke (Hrvatska) napjeve, za razliku od rusinskog, ukrajinskog i makedonskog pjevanja naroda koji zajedno s Hrvatima grkokatolicima tvore jedinstvenu biskupiju bizantskoslavenskog obreda na tlu Jugoslavije, sa sjedištem u Križevcima, a u sklopu zagrebačke ili hrvatsko-slavonske metropolije.

Ovo je kratak osvrt na temu o kojoj bi se dalo mnogo reći. Koliko ljepote u tom pjevanju ima. Zaokupljala me ta glazba, jer slušajući ju tražila sam svoju dušu. Već je nebo duboko namrgodeno natkrivši suštanje mojih koraka po žutom lišću. Otvaram nečujno vrata svoga doma.

Zdenka MILETIĆ

Literatura: O. Inokentije Timko RSBV, Crkveno prostopjenije grkokat. križevačke eparhije prema žumberačkim napjevima Zagreb, 1944.

Z. Kurečić, Panihida. Bogoslužje za pokojne Zagreb, 1986.

I. K. Pavković, Liturgika, Zagreb, 1963.

O. Nikola Nino Kekić, usmeni podaci

Primjeri iz žumberačkog crkvenog pjevanja:

1. Ulazna pjesma na liturgiji:

Umjereno **VHODNOJE**

2. Prokimeni nedjeljni prema napjevima osam glasova:

PROKIMENI VOSKRESNI

Glas I.

Glas II.

Glas III.

Glas IV.

Glas V.